

UN MANUAL DEMN DE SECOLUL XXI

Ion MANOLI

Universitatea Liberă Internațională din Moldova

Recenzie la manualul *Horizons francophones. Des Balkans au Caucase*. - Paris: CLE INTERNATIONAL, 2010. - 159 p. (autori: I.Guțu, G.Jetchev, K.Dimkovska et alii)

C'est un métier que de faire un livre, comme de faire une pendule.

La Bruyère. *Les Caractères*.

Un liceu, darămite o universitate se consideră bine cotate dacă au planuri de învățământ de performanță, profesori de anvergură și manuale pe măsura timpului și a exigențelor.

Sunt profesor universitar în domeniul lingvisticii și literaturii franceze cu o vechime de muncă de o jumătate de secol. Mi-a fost drag întotdeauna să muncesc după un manual bun, bogat în materiale, bine structurat, cu un sistem de exerciții care te ajută să explorezi în profunzime atât aspectele teoretice, cât și cele practice de ordin gramatical, lexical, civilizator.

În vara anului 2011 am primit în dar de la bunul și neobositul francofil și francofon **Ion Guțu**, șeful Catedrei Filologie Franceză a Universității de Stat din Moldova, un manual cu un titlu neobișnuit: *Horizons francophones: des Balkans au Caucase*, destinat ciclului secundar și studenților începători, adică de la nivelul A2 până la C1 conform Cadrului European Comun de Referință pentru Limbi. L-am răsfoit de multe ori, apoi l-am citit pe sărite de cangur, apoi am trecut la lectura acestuia cu pași de melc, ca să pot zice în final: iată că avem și un manual demn de secolul XXI: argumentat, novator, irepetabil în multe lucruri, neobișnuit pentru cei care au învățat din manualele sec. XX, incitant și... în ultimă instanță – curajos. Voi încerca în rândurile ce urmează să descifrez semantica fiecărui epitet atribuit acestui manual.

În primul rând, manualul are **un caracter novator**. Și iată de ce: rară carte cu funcție didactică (dacă aceasta nu are funcție geografică ori istorică) care să cuprindă date concomitent dintr-un șir de țări, culturi și istorii naționale. În prezentul manual găsim ample informații din istoria și civilizația Albaniei, Armeniei, Bulgariei, ex-Republicii Iugoslave Macedonia, Moldovei și a României. Să menționez un gând subtil și important pentru zilele noastre: nici umbră, nici adiere cât de malițios ascunsă de **naționalism, șovinism, fobism, xenofobism** și alte-isme nu veți găsi în el. E vorba de un manual făcut în stil **xenofil și filantrop**. Ar părea la începuturi că va fi extrem de greu de evitat în asemenea manuale **xenismele** (< fr. *xénisme*), acele cuvinte și sintagme, îmbinări și frazeologisme introduse într-o limbă, care corespund integral relațiilor specifice limbii din care s-a făcut împrumutul. Bucură faptul că numărul lor este minim și că el variază de la capitol la capitol, dar neîntrecând măsura.

În al doilea rând, manualul este **axat pe competențe**. Argumente: la ora actuală este greu de elaborat concepția unui manual, fie școlar ori universitar, fără a reflecta în prealabil asupra **rolului competențelor** în cadrul acestuia. Mă bucur sincer pentru echipa care a structurat și a „echilibrat” manualul, a descifrat în profunzime semantica termenului „*competență*”, care oferă un teren favorabil pentru confuzii și erori, dat fiind faptul că acesta este des utilizat în sensuri diferite. Nouă ni se pare argumentat ca termenul de bază care caracterizează manualul să includă competența de:

- argumentare (tematică, temporală și conținutală);
- structurare a propriilor gânduri și idei despre cultura, civilizația, istoria țării pe care o prezintă autorii. Aici toată echipa s-a învrednicit de competențe comportamentale, lingvistice și extralingvistice, lingvistice și cultural-estetice;
- exprimare scrisă și orală: limbajul modern, cizelat și... plasat între *langue populaire – Bon Usage – langue littéraire*. Nivelul „*bon usage*” este perfect;
- sintetizare a informațiilor. La acest aspect autorii au dat dovadă de competențe achiziționate pe parcursul experienței (*a se vedea* microCV-urile de la sfârșitul recenziei). Informația se vede că a fost filtrată de un coordonator ori de un redactor cu experiență, întrucât a fost selectată calitativ și au fost puse la dispoziție doar postulatele esențiale;

- transpunere într-un alt limbaj. Este clar că am urmărit această transpunere făcută de autorii din România și de cei din Republica Moldova (Ion Guțu, Tatiana Petcu, Nicolae Florentin Petrișor, Marina Nicolăescu), care și la acest capitol au dat dovadă de capacități profesionale excelente.

Din aceeași curiozitate m-am uitat mai detaliat la compartimentul II : *A flisni frëngjisht? / Говорите ли френски? / Зборувате ли француски? / Vorbiți franceza? / Parlez-vous français* (p.18-25), care mi s-a părut poate cel mai consistent și cel mai actual în utilizarea mai multor „operații” concomitente: *a identifica, a memora, a sintetiza, a clasifica și a ierarhiza*;

- gerare (administrare) a informației care poate fi ușor practică mai ales când elevul trece la compartimentul **Activités**. Acesta cuprinde 1-6, 1-7, 1-8, ..., 1-14 sarcini sub titlul **Documents**. Bucură faptul că structura și conținutul acestor „Documente” este atât de bine selectată și inclusă în orbita filologică, întrucât elevului/studentului nu-i rămâne decât să verifice ori să aprofundeze competențele sale. Consider că nu-i supărător faptul că voi aduce aici o mostră din cele peste 950 de poziții, ca cititorul ori criticul să se convingă de profunzimea subiectului și de necesitatea de a cunoaște „anume aceste lucruri” la subiectul dat. Urmăriți o parte din „Documentele” de la pag. 24-25 ale manualului ca să vă convingeți o dată în plus de veridicitatea celor spuse mai sus.

Activités

Documents 1 et 2 A2 ©

1. Laquelle de ces langues n'est pas indo-européenne?
l'albanais le bulgare le grec le macédonien le rromani le roumain le turc
2. Lesquelles de ces langues sont du groupe slave des langues indoeuropéennes ?
l'albanais le bulgare le grec le macédonien le rromani le roumain le turc
3. Le roumain fait partie du groupe des langues:
 slaves romanes germaniques.
4. Lesquelles de ces langues utilisent actuellement l'alphabet cyrillique?
 l'albanais le bulgare le croate le grec le macédonien le rromani le russe

Document 2 B1 ©

1. Le glagolitique est un alphabet qui:
 - a. a été utilisé seulement pour le macédonien.
 - b. a été utilisé seulement pour le bulgare.
 - c. a été utilisé pour le macédonien, le bulgare et pour d'autres langues slaves.
 - d. est plus récent que le cyrillique.
 - e. a été créé par les frères Cyrille et Méthode au IXe siècle.
2. Dans le tableau 1, quelles sont les lettres du glagolitique qui ressemblent le plus à des lettres cyrilliques ?
Comment peut-on expliquer ces similitudes?

Document 7 B2 ©

1. Qu'est-ce qui correspond au pronom «te, t'» dans chaque langue?
a. Albanais **b.** Bulgare **c.** Macédonien **d.** Roumain
2. Dans quel ordre apparaît «te» par rapport au verbe «aimer» dans chaque langue?
3. Y a-t-il un équivalent du pronom «je» dans les quatre langues? Lequel?

Manualul recenzat pune întâi de toate accentul pe **capacitățile elevului/studentului**. Ce este o capacitate? Aceasta este puțința, aptitudinea de a face ceva. O capacitate se manifestă doar atunci când se aplică la conținuturi. Manualul vizat conține zeci de parametri la nivelul conținut: gramatical, lexical, frazeologic, semantic, geografic, istoric, economic, cultural, tehnic, științific etc. Să precizăm aici că un număr mare de capacități dezvoltate în învățământ sunt cognitive; totodată, autorii nu au marginalizat capacitățile socioafective.

Am identificat cum au fost corelate diferite capacități cu diverse forme de inteligență și le putem ierarhiza în felul următor:

- inteligență lingvistică (în primul rând);
- inteligență logică și științifică;
- inteligență vizuală (manualul conține zeci de fotografii, schițe, hărți, documente selectate cu mult rafinement);
- inteligență corporativă (*a se vedea* fotografiile în grup);
- inteligență interpersonală și intrapersonală.

Cel mai bun mijloc pentru dezvoltarea unei capacități este *exersarea* acesteia pe variate conținuturi. Și aici manualul s-a dovedit a fi novator: autorii folosesc din abundență date, informații ce se raportă la diverse discipline.

Se știe că prin *competență* se face apel și se purcede la mobilizarea unui ansamblu de resurse: cunoștințe, experiențe, scheme, automatisme, capacități, savoir-faire de diferite tipuri, ceea ce nu este suficient pentru a face deosebirea dintre *capacitate* și *competență*, căci această mobilizare o găsim și o regăsim deja în capacitățile menționate mai sus, care sunt destul de operaționale. Se știe, însă, că anume caracterul finalizat pune punctul pe *i*. Când competența este finalizată, ea are o funcție socială, o utilitate socială. Manualul recenzat are un ansamblu de funcții, dar ele n-o eclipsează pe cea socială, ci o completează. Expresia „*funcție socială*” o folosim aici în sensul larg al termenului, în cel de „*purtător de sens*” social pentru elev/student la crearea unui produs, la efectuarea unei acțiuni, la rezolvarea unei probleme cu care se confruntă în practica de predare (școală-universitate) sau în viața cotidiană, dar care în orice împrejurare are un caracter semnificativ, deoarece mobilizează diverse resurse.

Tocmai în aceasta constă, probabil, caracterul limitativ al *competenței* în învățământul secundar și în cel superior. Căci nu se prea știe cum s-ar putea dezvolta aici numai competențe, ceea ce ar duce, fără îndoială, la un învățământ utilitarist, exagerat de profesionalizant. Autorii manualului au adoptat un demers orientat spre competențe reale. Și aici se cuvine să fim atenți și prudenți. Anume aici se situează marea miză a echilibrului între un învățământ „generalist”, axat pe acumularea de cunoștințe și capacități, și un învățământ mai specific, mai operațional, bazat mai mult pe acumularea de competențe, care abordează direct problema reinvestirii acestor cunoștințe și capacități în practicile sociale sau, cel puțin, în practici purtătoare de sens pentru elev/student.

Manualul recenzat este rezultatul dezvoltării și expunerii unui ansamblu de situații cunoscute și mai puțin cunoscute, dar toate strict necesare pentru ziua de azi. Deci, cea de a treia caracteristică ține de faptul că mobilizarea are loc în cadrul unui ansamblu de situații bine determinat (Albania-Armenia-Bulgaria, ex-R.I.Macedonia-Moldova-România).

Dacă autorii ar fi mers pe calea de a pune în valoare o singură situație, în care fiecare să-și exerseze competența, atunci această exersare ar constitui pur și simplu o reproducere. Ei însă au purces pe altă cale: au definit competențele printr-un spectru larg de situații, care a permis evidențierea competenței nu doar într-un anumit moment, ci și per ansamblu. Nu voi aduce mostre (exemple) de competențe care vor ajuta elevul/studentul să fie „la curent și actual”, dar voi menționa că toate aceste exemple în manual au un caracter *crescendo*.

Prezentul manual poate fi acceptat și ca un model într-un sens mai intens și, totodată, mai extensiv. În această viziune, lucrarea nu este rescrierea sau repetarea manualelor din „vremurile trecute”, ci se vrea și este în realitate o comprimare a ideilor pedagogice revoluționare, prezentate într-o formă modernă. Manualul se citește la prima vedere ușor, apoi la o re-recitare se observă clar contrastul cu „istoria” manualelor de altădată. De aici reacția curioasă a cititorului de manuale: infinită uimire (uite ce simplu stau lucrurile și cât de bine sunt expuse). As mai zice că este o venerație nelimitată a tot ce n-a fost expus de cineva până la apariția acestui manual novator.

În final, ar fi nedrept să ne prefacem că n-am observat și parametrul de *lucru asupra manualului în echipă* și căile de *căutare, fixare și prezentare a informației* în manual. Echipa de autori a trudit cu sânge, dar, evident, în prim-plan a perseverat cu profesionalism. Autorii ne-au pus la dispoziție un manual liceal-universitar de o valoare pedagogico-editorială incontestabilă pentru învățământul european la acest început de secol. Doresc să prezint foarte succint echipa în ordinea în care autorii sunt enumerați în pag. 144-145 ale manualului.

Keti Dimbovska – Macedonia. Profesoară de franceză și italiană la liceul Goce-Delcev din Kumanovo. Este o traducătoare de excepție; responsabilă pentru proiectele internaționale din instituția în care lucrează. Mai este și coordonator pedagogic regional.

Valentina Gacoska – Macedonia. Profesoară de franceză și traducătoare de studii de limba și literatura franceză la Universitatea Saints-Cyrille-et-Méthode din Skopje. A tradus multe cărți pentru copii.

Ion Guțu – român din Republica Moldova. Conferențiar, Șeful Catedrei Filologie Franceză de la Universitatea de Stat din Moldova. Autor a peste 180 de lucrări, monografii, suporturi didactice, curriculumuri, ghiduri metodice, articole publicate în țară și în străinătate. Este coordonatorul permanent al tuturor conferințelor, colocviilor și simpoziunilor internaționale în filologia generală și cea romanică. A tradus și a coordonat ediții de excepție ale *Bibliografiilor* personalităților din lumea filologică. La ora actuală este considerat nervul și gândul Francofoniei în Republica Moldova.

Gueorgui Jetchev – Bulgaria. Profesor-cercetător la Universitatea Saint-Clément-d’Ohrid din Sofia. A urmat mai multe școli de studii franceze în diferite centre universitare din Franța și din Bulgaria. În prezent este directorul Programului de master *Etudes sur les francophonies à l’Université de Sofia*.

Mirela Kumbaro Furxhi – Albania. Traducătoare și interpretă, conferențiară și pedagog de anvergură. Cercetările ei sunt axate pe probleme de traductologie contemporană. Traducerile efectuate din Kundera, Beckett, Genet, Braudel i-au adus faimă.

Arayik Navoyan – Armenia. După studiile efectuate în domeniul agronomiei urmează un master la Montpellier. Actualmente, din 2007, este vicerector, responsabil de relațiile externe la Universitatea din Armenia. În prezent autorul reprezintă Armenia la Créfeco (Centru Regional Francofon pentru Europa Centrală și Orientală).

Tatiana Petcu – Moldova. Profesoară de limba franceză la Liceul român-francez „Gheorghe Asachi” din Chișinău. Are grad didactic superior. În calitate de autor de manuale școlare pentru clasele IX, X, XI s-a încadrat perfect în cohorta profesorilor de anvergură din Republica Moldova. Interesul profesoarei și al elevilor pe care îi ghidează pentru francofonie și tot ce este francofon o plasează printre cei mai dotați didacticieni din republică.

Nicolae-Florentin Petrișor – România. Este autor de manuale și de articole de cercetare. I-a tradus pe Françoise Dolto și Jordan Plevneș.

Jordan Plevneș – Macedonia. Rectorul Universității de Arte audiovizuale ESRA, Paris, Scopje, New York. Piese sale: *Mon Assassin très cher*, *Le bonheur est une idée neuve en Europe*; *La Peau des autres* au fost montate și jucate pe scenele a peste treizeci de țări de pe cele cinci continente ale lumii. În prezent este președintele Comitetului Dialogurilor între civilizații de la UNESCO.

Rennie Yotova – Bulgaria. Actualmente este responsabilă de Créfeco. Activează și în calitate de profesoară de literatură a țărilor francofone. Cartea sa *Poétique de la géométrie dans le nouveau roman* (L’Harmattan, 2006) este considerată o raritate bibliografică.

Manualul este destinat și tuturor celor interesați de limbile, culturile și tradițiile popoarelor din regiunile balcanică și caucaziană ale Europei Centrale și Orientale, care prin intermediul limbii franceze pot fi cunoscute de milioane de francofoni și francofili.